

ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարանի իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի միջազգային և եվրոպական իրավունքի ամբիոնի դասախոս, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

ԳԱՆԻԵԼ ՄԽԵՅԱՆ

Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի դասախոս,
ՀՀ ԱՆ վերահսկողական ծառայության երրորդ բաժնի պետ

**ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ՉԱՆԳՎԱԾԻ ՆԿԱՏՍԱՍԻՐ
ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՎԵՃԸ ՈՐՊԵՍ ՆՈՏԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԿԱՍԵՑՄԱՆ ՀԻՄՔ.
ՓՈՐՁԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ**

Սույն գիտական հոդվածի սահմաններում քննարկման առարկա է դարձել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, մասնավորապես նշված հոդվածում առկա «վեճ» եզրույթի ընկալումը և գնահատումը: Ուսումնասիրությունների արդյունքում անդրադարձ է կատարվել նաև վերոհիշյալ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջի հստակեցման հիմնահարցին:

Հիմնարանը-ժառանգական իրավահարաբերություն, ժառանգական գույք, նոտարական գործողություն, սեփականության իրավունքի վերաբերյալ վեճ:

Նոտարական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որոշ դեպքերում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև Օրենսգիրք) 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասը որպես նոտարական գործողության կատարման կասեցման հիմք կիրառվում է ոչ միակերպ՝ ներառյալ կապված վերոհիշյալ հոդվածում առկա «վեճ» եզրույթի ընկալման և գնահատման հետ: Այսպես, օրինակ՝ նոտարի կողմից ժառանգության իրավունքի վկայագրի տրամադրումը վերոհիշյալ հիմքով կասեցվել էր՝ հիմք ընդունելով այն փաստը, որ դատարանում քննվում է քաղաքացիական գործ, որով այլ ժառանգները դիմել էին ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված ժամկետը բաց թողելու պատճառները հարգելի համարելու և ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջով, և բացակայում էր դատարանի որոշումը՝ նոտարական գործողության կատարումն արգելելու մասին, կամ նոտարը կասեցրել էր ժառանգության իրավունքի վկայագրի տրամադրումը՝ հիմք ընդունելով միայն հայցադիմումը դատարան մուտք անելու հանգամանքը:

Խնդրի ուսումնասիրության կարևորությունը կայանում է նրանում, որ նշված կասեցումը ոչ ճիշտ կիրառելու պարագայում, առաջանում է նոտարա-

կան գործողության համար դիմած անձի՝ ժառանգի իրավունքների իրականացման սահմանափակում, որի հետևանք անմիջականորեն կարող է հանդես գալ սեփականության սահմանադրական իրավունքի խախտումը:

Մասնավորապես՝ Օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ վեճի դեպքում ժառանգության իրավունքի վկայագրի հանձնումը կասեցվում է մինչև դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Սույն դեպքում «ժառանգության իրավունքի վկայագրի հանձնում» արտահայտությունը ենթադրում է «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ նաև Օրենք) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով սահմանված նոտարական գործողության կատարում, այն է՝ նոտարը տալիս է ժառանգության իրավունքի վկայագրեր: Նշվածից հետևում է, որ ժառանգության իրավունքի վկայագրի հանձնման կասեցնելն իր հերթին հանդես է գալիս որպես նոտարական գործողության կատարման կասեցման հիմք:

Ժառանգության իրավունքի վկայագիրը չստանալը զրկում է ժառանգին ժառանգության ըն-

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

դունման ուժով այնպիսի գործողությունների կատարման հնարավորությունից, ինչպիսիք են՝ ժառանգական գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցումը (ելնելով գույքի բնույթից) կամ հավաստումը, ինչն իր հերթին արգելք կարող է հանդիսանալ ժառանգի՝ որպես սեփականատիրոջ կողմից գույքի նկատմամբ իրավաբանական գործողությունների կատարմանը (օրինակ՝ գույքն օտարելը, վարձակալության հանձնելը և այլն):

Հետևաբար, անհրաժեշտ է հստակ պատկերացնել այն պայմանները, որոնց առկայությունը բավարար է Օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով նոտարական գործողության կատարումը կասեցնելու համար:

Քննարկվող հիմքով նոտարական գործողության կատարման կասեցման առնչությամբ էական է «վեճ» հասկացության ծավալների և բովանդակության բացահայտումը, որոնք հանգում են հետևյալին.

«Վեճ» բառը լեզվական առումով բնորոշվում է որպես հակառակություն, կարծիքների տարբերությունից ծագած վիճաբանություն, տարաձայնություն և այլն: Հետևաբար, տարրական մոտեցմամբ կարելի է դիտարկել, որ, եթե որևէ մեկը հայտարարում է ժառանգական գույքի նկատմամբ իր կամ այլ անձի իրավունքի մասին, որը չի համընկնում ժառանգատուի անձի հետ, առկա է տարաձայնություն, այսինքն՝ վեճ, որի հիման վրա միայն ժառանգի իրավունքի իրականացման սահմանափակումն անթույլատրելի է, քանի որ անձի կողմից իր իրավունքի իրականացումը կախման մեջ է դրվում կամայական և ժամկետային որևէ սահմանափակում չենթադրող գործողությունից, ինչն իր հերթին կհանգեցնի **ՀՀ Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով** սահմանված որոշակիության սկզբունքի խախտմանը:

Վերոգրյալի արդյունքում քննարկվող նորմում «վեճ» եզրույթը պետք է մեկնաբանվի նորմի ընդհանուր կոնտեքստում՝ հիմք ընդունելով «կասեցվում է մինչև դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը» պայմանի սահմանումը, որն, ըստ էության, պետք է գնահատել որպես վեճի՝ հետևաբար նաև կասեցման ավարտի պահի սահմանում, ինչն իր հերթին հնարավորություն է ընձեռում որոշելու նաև վեճի սկիզբը՝ այն բնորոշելով որպես դատական կարգով քննվող իրավունքի վերաբերյալ վեճ:

Նշվածի առնչությամբ իր հերթին առաջանում է մեկ այլ հանգամանքի գնահատման անհրաժեշտություն. որ պահից համարել վեճն առկա, արդյո՞ք դատարան հայցադիմում ներկայացված լինելն

ինքնին բավարար է դատական վեճի առկայությունը փաստելու և դրա արդյունքում նոտարական գործողության կատարումը կասեցնելու համար:

ՀՀ վճռարեկ դատարանն² անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 340-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «սահմանված կարգով հայց հարուցել» դրույթի մեկնաբանությանը՝ եզրահանգել է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի ընդհատման համար անհրաժեշտ է սահմանված կարգով (օրենքով սահմանված կարգով) հայցը հարուցած լինելու հանգամանքի առկայությունը, այսինքն՝ **երբ հայցը հարուցվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերի պահանջներին համապատասխան և ընդունվել է դատարանի կողմից:**

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը³ պաշտպանել է նշված դիրքորոշումը՝ սահմանելով, որ սահմանված կարգով հայց հարուցելը փաստվում է հայցադիմումն ընդունելու մասին դատարանի կայացրած որոշմամբ, և եթե դատարանը կայացրել է հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին կամ հայցադիմումը վերադարձնելու մասին որոշում, որը չի բողոքարկվել կամ բողոքարկվել է, սակայն չի վերացվել և ուժի մեջ է մտել, ապա դատավարական տեսանկյունից նշանակում է, որ սահմանված կարգով հայց չի հարուցվել:

Նշված հանգամանքն իր հերթին ենթադրում է, որ սահմանված կարգով հայց հարուցված չլինելու պարագայում, նոտարական գործողության կատարումը կասեցնելու դեպքում իրավական որոշակիության տեսանկյունից, չի կարող կանխորոշվել նաև կասեցման ավարտը, որը Օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն որոշված է դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու պահով, այսինքն՝ չի կարող ակնկալվել դատական ակտ, եթե առկա չէ սահմանված կարգով հարուցված հայց՝ հետևաբար նաև դատական վեճ:

Բացի այդ, հայցադիմումը դատարան ներկայացնելը՝ անկախ դրա հետագա գործընթացի արդյունավետությունից, որպես գործողություն կարող է կատարվել բազմաթիվ անգամներ, ինչը ենթադրում է, որ միայն նշված գործողության հիման վրա նոտարական գործողության կասեցումը կհանգեցնի իրավունքի չարաշահման:

Կարծում ենք, նշված տրամաբանությունից է բխում **ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 139-րդ հոդվածի 1-ին մասի** կարգավորումը, որը պատասխանողի կողմից իրականացվելիք հիմնական գործողությունը, այն է՝ հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելը, կոնկրետ ժամկետ

www.aradaradutyjournal.com

տում, պայմանավորվել է հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը ստանալու հանգամանքով:

Քննարկվող նորմի կիրառման համար անհրաժեշտ երկրորդ պայմանը՝ վեճի բովանդակության պատշաճ գնահատումն է նոտարի կողմից:

Մասնավորապես՝ ժառանգական իրավահարաբերության վերաբերյալ ցանկացած վեճի առկայությունը դեռևս բավարար չէ Օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կիրառման համար, և տվյալ նորմի տեսանկյունից էական նշանակություն է տրված միայն ժառանգական զանգվածի մեջ մտնող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ վեճին, որի պարագայում խնդիր է դրված պաշտպանել քաղաքացիական շրջանառության մյուս մասնակիցների սեփականության իրավունքը և կանխել դրա հնարավոր խախտումը՝ այլ անձի սեփականության նկատմամբ ժառանգության իրավունքի վկայագրի տրման միջոցով:

Հետևաբար, բոլոր այն դեպքերում, երբ վեճը չունի նշված բովանդակությունը, սակայն կապված է ժառանգական իրավահարաբերության հետ, օրինակ՝ ժառանգների շրջանակի որոշումը ժառանգության ընդունման ժամկետի բաց թողումը հարգելի համարելու միջոցով, ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու մասին և այլն, չի կարող առաջացնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված հետևանքը, և վիճարկող անձը կարող է օգտվել իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության՝ օրենքով վերապահված այլ հնարավորություններից, մասնավորապես՝ «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 51-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժով, այն է՝ որպես շահագրգիռ անձ գրավոր հիմնավորված դիմում ներկայացնել նոտարին և հայտնել իր մտադրությունը, դատարանում նոտարական գործողություն կատարելու անձի իրավունքը վիճարկելու վերաբերյալ, ինչն իր հերթին հիմք է հանդիսանում նոտարական գործողության կատարումը 10 օր ժամկետով հետաձգելու համար՝ հնարավորություն ընձեռելով նոտարին՝ ներկայացնել դատական որոշում նոտարական գործողության կատարումն արգելելու վերաբերյալ:

Անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով կասեցված նոտարական գործողության կատարումը վերսկսելու ժամկետին, հարկ է նկատի ունենալ հետևյալ իրավիճակների սահմանազատումը.

- քննարկվող հոդվածով սահմանված «կասեցվում է մինչև դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ

մտնելը» ձևակերպումը գործում է միայն այն դեպքում, եթե խոսքը վերաբերում է վարույթ ընդունված քաղաքացիական գործի լիարժեք քննությանը՝ եզրափակիչ դատական ակտի կայացմամբ, որը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված է որպես վճիռ: Գտնում ենք, որ սույն նորմի տառացի մեկնաբանությամբ ծավալը չի համապատասխանում նորմի իրական բովանդակությանը, որն ավելի լայն է, հետևաբար առկա է տարածական մեկնաբանություն կատարելու անհրաժեշտություն:

Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եզրափակիչ դատական ակտեր են՝

- 1) առաջին ատյանի դատարանի կայացրած՝ ա. վճիռը և օրինական ուժի մեջ մտած վճռի ուժ ստացած վճարման կարգադրությունը,
- բ. գործի վարույթը կարճելու, հայցը կամ դիմումն առանց քննության թողնելու ... մասին որոշումները:

Այսինքն, վեճը համարվում է վերացված, հետևաբար կասեցված նոտարական գործողությունը ենթակա է կատարման նաև օրինական ուժի մեջ մտած գործի վարույթը կարճելու և հայցը կամ դիմումն առանց քննության թողնելու մասին որոշումներ կայացված լինելու դեպքերում:

Արդյունքում գտնում ենք, որ ՀՀ Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով սահմանված որոշակիության սկզբունքի պահպանման և նոտարական գործողության կատարման համար դիմած անձի իրավունքների իրականացման ապահովման տեսանկյունից ժառանգության իրավունքի վկայագրի տրամադրման կասեցումը Օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով կարող է կատարվել միայն նոտարին ժառանգական զանգվածում ներառված գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ վեճը դատարանի կողմից վարույթ ընդունելը հավաստող որոշումը ներկայացնելու դեպքում և ենթակա է վերսկսման՝ համապատասխանաբար դատարանի կողմից ոչ միայն վճիռ կայացնելու, այլև գործի վարույթը կարճելու և հայցը կամ դիմումն առանց քննության թողնելու մասին որոշումներն օրինական ուժի մեջ մտնելու պարագայում:

Միաժամանակ, կարծում ենք, որ ցանկալի կլիներ հստակեցնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1246-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջը՝ բացառելու համար մեկնաբանման անհրաժեշտությունը:

www.ardaradutyjournal.com